

Місце сили

Тетяна Булат

Іван крокував вулицею післявоєнного Маріуполя.

Повз нього проїхав трамвай. Це було вже не так дивно, бо ще з 1933 року, до війни він встиг накататися на цьому цікавому виду транспорту, аж поки німці не розбили трамвайні колії.

Чоловік посміхався сонячному ранку травня 1949-го. Вже по-весняному пригрівало сонечко, навіть було жарко у деяких вузьких вуличках, огорнутих вцілілими багатоповерхівками.

Іван йшов з роботи. Металургійний комбінат, де він працював, потихеньку набирав обертів та оговтувався після бомбардувань. Ще з 1941 року вони випускали оборонні види продукції. Чоловік дуже гарно пам'ятав ті часи.

Броня на танки, на бронемашини... Робота в три зміни. А потім...

ВІЙНА.

Йому на той час виповнився вже 41 рік. Іван завжди жартував, що був ровесником початку століття, 1900 року народження.

І ось – Перемога!

Травень подобався чоловікові найдужче. І природа вже на всю чарує своєю красою та пахощами, і Перемога весняними салютами ще гримить у пам'яті і серці.

Таке не забувається!

А згадати Івану було що...

Тільки ось говорити на цю тему не хотілося, бо з поля бою повернулося дуже мало його односельців. Деякі досі вважаються безвісти зниклими, а деякі тільки нещодавно демобілізувалися.

Іван жив близько біля міста. Прямо за знаком "Маріуполь" починалося його село. Дуже зручно – остання зупинка трамвая, автобусом 15 хвилин до міста і до роботи не більше 30 хв.

Багато хат в його селі стояли розбиті, багато хто вже відбудував свої.

Його дім, новий, добротний, литий з глини, з гарним підвалом розруха оминула. Лише у дворі від осколків гранат та мін були посічені літня кухня і декілька дерев.

Іван дуже любив свій сад.

Колись, ще будучи молодим, він посадив перше дерево в саду. А далі засадив велику площу плодовими деревами.

Восени чоловік закутував всі тендітні саджанці, захищаючи від холоду, підкопував і підпушував лунки навколо дерев, наче давав їм можливість зробити останній глибокий подих перед зимою.

Не було жодного дня, щоб влітку Іван не приділив уваги молодим деревам і не напоїв їх прохолодною водою. Навзаєм, сад наділяв родину щедрим врожаєм яблук, черешень, груш та слив.

Особливо родина полюбляла вишні. Скільки вже тих вишневих дерев в саду було – важко підрахувати.

Вареники з вишнями, пиріжки... А які смачнющі пироги готувала його дружина!

Сьогодні чоловік радувався не тільки сонячному дню.

В руках він тримав нове життя – молодий пагін вишні. Особливого сорту.

Як сказала продавчиня:

— *Купуйте, не пожалієте! Вона у вас 100 років родитиме!*

Навіть на автобус не хотілося сідати і весь шлях додому Іван пройшов пішки. Тепло надворі. Та і думки різні в голову лізли, треба було поміркувати.

— *Стьопо, сину, неси лопату та відерце води,* — загукав ще з дороги, підходячи до свого двору, Іван. — *Тільки не барися, вишенька вже питу просить,* — посміхнувся у вуса і заговорив ніби про живе створіння чоловік.

Іван з сином викопали широку ямку для нової жительки саду, полили коріннячко, залишки води злили в яму і посадили вишню.

Степан, 24 річний парубок, козак, після школи пішов працювати стопами батька — на металургійний комбінат.

Іван пишався сином – стрункий, міцний, та і до господарства не лінивий. Гарний комусь чоловік дістанеться.

Так і справдилося невдовзі, оженився Степан на чудовій дівчині, що жила неподалік, на сусідній вулиці.

Справили пишне весілля (наскільки дозволив час).

Ще ніхто не придумав рокам світлофор і зупинятися навіть на червоне світло календар не збирався.

Пролетіли 20 років, як стрімкий потічок рвучко несеться до повноводної ріки. У Степана підросли діти.

Найкращою їхньою забавкою було сидіти на старій вишні і кидатися кісточками, передражняючи сусідського пса. Ой і клятий той песик був, його дзвенячий гавкіт розносився селом, неначе колокольний дзвін.

Степан підтримував сад, як того і бажав Іван, в ідеальному порядку: підпушував, як батько, землю на зиму, поливав літом, насолоджувався прильотами травневих жуків. Ох і було їх на вишні! Хоч греблю гати!

Онуки Івана, Олег та Сашко, влаштовували бої жуків! З сусідськими хлоп'ятами взяли, так би мовити, в окупацію вишню і вже там творили, що хотіли!

Степан прищеплював малим любов до всього живого, до природи, але це було не потрібно. Вони обожнювали дерева, з радістю поливали та доглядали за ними. Раділи першим квіткам на яблуні, вишні. А вже скільки там переболіли ті животи від зелених абрикосів – сам Господь знає!

За роботою не зчулися, як Івану зозулі накували 80 літ.

Прадід, дід, батько і чоловік.

Іван сидів на святкуванні ювілею і не міг налюбуватися своєю родиною. Поряд дружина, яка рука об руку пройшла з ним страшний час післявоєнної відбудови. Саме

його Люба-Любов (так лагідно він називав матір свого сина) посадила з ним перше деревце в їхньому саду і підтримувала його любов до саду.

Сизим рукавом змахнула Вічність і дідусь Іван полетів за обрій, щоб назавжди залишитися Янголом-охоронцем для своєї родини.

Вже й Степану скільки років...

Натруджений, все життя на комбінаті на важкій праці, в тяжкій роботі на землі, Степан частенько останнім часом хворів. Куди там – 65 років!

Але все одно, кожного дня, особливо весною й літом, чоловік йшов до свого саду, де любувався цвітінням, зав'яззю молодих плодів, ніжним скрипом дерева об дерево. Це все давало йому сенс життя!

Його хлопчики – Олег і Сашко, вже давно одружені і мають щасливі родини. Хоча і живуть у місті, не так близько від батьківського дому, та все ж за садком доглядають.

Це стало вже старою доброю родинною звичкою – берегти і доглядати сад. Це заповіт, який їм залишив дід Іван.

Хлопці жили дружно, тому частенько приїжджали в гості до батьків. Збили дерев'яний стіл і дві великі лави, закопали в садку під улюбленою з дитинства вишнею.

Сьогодні був особливий день, зібралася вся родина.

День пам'яті діда Івана.

1995-й.

Останні роки були важкими для всієї країни, бо Союз "призупинив своє існування" і на руїнах цієї імперії тільки народжувалася молода Україна.

За столом, як завжди, зібралася вся родина: прабабця Люба, дід Степан з дружиною, сини Олег та Сашко і вже їхні родини – жінки і діти. У Олега підростав син Іван, названий на честь діда Івана, якого дуже поважав батько. У Сашка, на радість прабабусі, народилася Катеринка.

Як цю дівчинку чекала баба Люба! Перша онучечка, одна-єдина дівчинка серед синів і онуків! Катруся була зацілована і залюблена всією сім'єю.

Та й Іван був не сам. Приїхав знайомити родину зі своєю дівчиною Маринкою.

Хлопці попорали сад, підгорнули землю, пообпилювали старе гілля і порубали на дрова. Жінки – побілили дерева і накрили в садку стіл.

Це була звичайна родинна традиція, яка одразу ж запала у душу Маринці.

За вечерею Олег та Сашко сповістили усіх про те, що скоро їх відряджають за кордон на 3 роки. Вони разом працювали на одній з елітних фірм у Маріуполі. У відрядження дозволялося взяти родину. Всі захотіли змінити життя хоча б на 3 роки. Всі, окрім Івана.

Він якось по-особливому, з трепетною повагою ставився до рідної землі і не хотів нікуди їхати.

Багатьма рисами був схожий на свого прадіда Івана.

Рік добігав кінця і вже у грудні, в садку накривали стіл в пам'ять старенької прабабусі Люби, що пішла на зустріч зі своїм коханим Іваном. Не змінювали традиції, заведених ще багато десятиліть тому – сиділи під вишнею.

У січні молодий Іван з Маринкою провели велику родину на літак до Гельсінкі. Вони залишилися жити в селі, біля саду, за яким потрібен постійний догляд.

Маріуполь.

2020 рік.

Іван – провідний інженер металургійного комбінату, 44 річний бравий чоловік з гарним почуттям гумору, стовідсотковою працездатністю. Завжди шуткує:

— *Працювати – то в мене від мого прадіда! Як і ім'я також!*

Маринка водить в школу меншеньку красуню донечку, котру назвали на честь прабабусі Люби. А старшому їхньому сину вже 22.

Іван вийшов надвір. Зима, січень, нещодавно відстріляли салюти на честь нового 2022 року. Досі в голові щирі вітання батьків та родини дядька, що так і залишилися за кордоном працювати. Декілька років тому Іван з родиною їздили на гостини до родичів за кордон. І хай там як добре, а все одно, тягло додому, до рідного саду. До своєї вишні.

— *Дивно, — думав Іван, — скільки їй років? Вже кора дерева порепалася, сама вона зігнулася, наче прабабуся Люба* (такою її пам'ятав Іван)

І раптом згадав, як колись давно дядько Сашко розповідав, що прадід Іван посадив її одразу після війни.

— *Це їй 90 років?* – вперше поставив сам собі таке питання Іван.

Здивуванню не було меж, бо вишня родила кожного року! Щороку збирали на ній десятками відер яскравих і соковитих ягід. Консервували, так їли, продавали.

90 років!!!

Той вечір був тихим. Зрідка пролітав сніжок, мороз зовсім маленький.

Іван підійшов до вишеньки. Обійняв її, ніжно погладив трохи примерзлі гілочки і почав розмову.

— *Я знаю – ти все розумієш. Скільки ти бачила радості і неприємностей... Це все ти переживала з нами, в нашій родині. Ти і є наша родина!*

Чоловік притулився до стовбура і замовк. Перед очима, наче перегортаючи альбом, почали з'являтися старі чорно-білі фото з прадідом і прабабусею під цією ж вишнею. Потім виплили з пам'яті фото старенького і вже хворого діда Степана, що обіймав свою вишеньку. Далі вони з батьками за столом під вишнею.

Так. Це їхній символ.

Це місце їхньої сили.

— *Ось! – пронеслося в голові Івана. – Ось чому я не можу поїхати звідси. Це – місце моєї сили!*

Це був останній мирний січень.

У лютому 2022 року без стуку у двері нашого кордону, відкриваючи їх брудним кирзовим чоботом, увірвався 300 тисячний натовп рашистських ординців.

Іван навіть не думав виїжджати.

Вірніше, навіть не думав, що таке може статися з його красивим, мальовничим приморським містом.

За себе він не хвилювався. Зібрався йти добровольцем. А ось діти його турбували. Тому він швидко, в перший же день, відправив їх до тещі, в Полтавську область. Ледве вмовив дружину, щоб поїхала з дітьми.

Відправив. Відлягло від серця.

Одягнувся і пішов на блок пост до знайомих хлопців.

Окупанти цілеспрямовано знищували склади з продовольством та медикаментами, свідомо нищили вежі мобільних операторів, лінії електропередач та водопровід, створюючи гуманітарну катастрофу. Заздалегідь, щоб не було чим евакуюватися мирним людям, рашисти спалили всі автобуси в місті.

Івана шукали давно.

Його здав хтось зі своїх.

Хтось проговорився, або не витримав тортур і сказав, що Іван на блок посту допомагає людям вибратися з Маріуполя. Своєю машиною, наскільки це було можливо, чоловік відвозив людей якомога далі від прямої лінії вогню та від розбитих будівель, підшукував мирним місце для схову.

Двічі його майже схопили. Втік.

А потім почалося пекло.

Опалення немає.

Електрики також.

У нього в хаті жили люди з багатоповерхівки, що тиждень тому розбили ракету рашисти. З ними 2-х річна донечка і 4-річний син.

Так!

Люди до війни спокійно жили, працювали, народжували дітей!

Ніхто і уявити не міг, що таке може статися у XXI столітті!

Сніг. Мороз.

Як холодно.

Навіть йому, дорослому чоловіку, який не звик ніжитися, дуже холодно.

У старому сарайчику є пічка, але чим її топити, якщо до лісу не пробратися, ворог услідкує і розстріляє. Просто, без пояснень і причин.

— *Спробую вночі проскочити в ліс*, — запланував собі Іван, — хоча б трохи протопити, бо діти померзнуть в смерть.

Не спалося...

Куди там... 14 морозу!

Маленька дівчинка неусвідомлено вночі кричала. У неї жар! 40,2 температури! Ліків немає, а найголовніше - немає тепла.

Іван дивися як з цього тільки повільно і так страшно по краплинці витікає малесеньке життя.

Вийшов. Місяць.

— *Ех! Чого світиш!* - майже зашипів, дивлячись на небо, Іван. - *Краще б темрява, так менше помітно.*

Чоловік пробрався поміж розбиті будинки та згорілі машини аж до краю міста, до знаку "Маріуполь".

Глянув — там блок пост, туди не можна.

Повернув назад і раптом під ногами тріснуло якесь скло (мабуть, з вибитого вікна валялося тут). З блок посту почалася стрілянина.

Іван, пригинаючись, майже на колінах, попід деревами і розбитими танками, повз трупів, що просто лежали на дорогах, добіг до своєї вулиці.

Все, він вдома.

Стрілянина не вщухає.

Спустилися у підвал будинку.

Раптом Іван прислухався.

Голоси поруч.

Явна російська мова видавала тих, хто наближався до його дому.

— Тссс, — прикладаючи палець до вуст, показав чоловік своїм пожилцям.

В хату зайшли російські солдати.

В підвалі дому, під дерев'яною долівкою ховалися мати з двома дітьми, її сестра та Іван.

— *Да здесь он где-то, далеко не мог уйти,* — прокричав один з них.

— *Я ничего не вижу,* — відгукнувся другий.

— *Так фонариком подсвети!* — не вгамовувався перший.

Матір дітей почала губами читати Отче наш.

Іван завмер у стоп-кадрі. Він зрозумів, що найменший звук зараз видасть їх всіх.

— *И долго мы его искать будем? Я уже замерз, как суслик! Ну и холодыга! Врядли он сюда забежал. Нормальные люли здесь жить не могут!*

— А вдруг?, — не вгавав його друг.

— *Так пальни! Даже если не попадешь ни в кого, скажем, что, мол, я убию нациста! Только смотри, подтверди! Может мне за это премию дадут, так я с тобой поделюсь!*

Автоматна черга заглушила крик дитини.

Маленький хлопчик зойкнув і завмер.

А вбивці просто вийшли і пішли собі, домовляючись про історію, яку розкажуть своєму начальству.

На руках матері лежав 4-х річний хлопчик, що ледве дихав. Кров не зупинялася. Куля пройшла крізь живіт, правіше, біля печінки.

Іван придавив рану ганчіркою, що навпомацки знайшов у підвалі.

— *Треба горячей воды, промыть рану треба!* — наче заведений бурчав Іван.

Вискочив надвір.

Топити нічим. Дров немає.

Погляд полетів по двору.

Ні...

Ні.

НІ!!! Тільки не це!

В голові закрутилася думка, але він вперто її відкидав.

— *Тільки не це! Я не зможу! Це ж...*

Сльози вперше за дні війни полилися з очей посивілого за цей час чоловіка.

А вона простягла до нього свої замерзлі гілочки, схилилася аж до обличчя, ніби говорила:

— *Рятуй дитину.*

— *Ні! Не можу!* – майже крикнув Іван.

— *Рятуй!*

Наче в агонії Іван рубав вишню – місце сили всього його роду.

Сльози зрошували метал на сокирі, стовбур трясся і стугонів.

Вишня не плакала, ні.

Плакав і кричав в німоті Іван!

Він наче наживо різав себе, своє тіло!

Кров прилила до мозку, біль розривав душу і серце!

— *Аааааааа! НЕЛЮДИ!!! ВБИВЦІ!!!* — кричав чоловік, з усієї сили рубаючи широкий стовбур вишні.

Темнота.

— *Вставай, синку,* — почув Іван знайомий з дитинства голос.

— *Діду???* – ледве вимовив Іван.

— *Вставай! Не час опускати руки!*

— *Але ж наша вишня... я її... вона...*

Прадід Іван погладив дорослого правнука по скуйовдженому волоссю і ніжно сказав:

— *Так, це наше місце сили, але не плач, все буде добре. Скоро настане новий час.*

Потрібна буде вся сила і міць, яка є в тобі. Тільки борися і вір!

Р.С. Хлопчика врятували. Його з мамою, сестричкою і тіткою вдалося вивезти з міста. Вони вижили.

А Іван...

Іван вибрався з Маріуполя.

Після війни і деокупації міста він прийшов до себе у двір.

Серед згарища і розрухи побачив нове життя — молодий пагін від пенька їхньої родинної вишні.

Але це вже інша історія.